

Het Byzantijnse Rijk

Inleiding

Het Romeinse Rijk ging in 467 ten onder aan invallen uit het noorden. In het oostelijke deel van het Romeinse Rijk ontstond een zelfstandig nieuw rijk: het Byzantijnse rijk (Byzantium) met als hoofdstad Constantinopel (het huidige Istanboel). Constantinopel lag op de plaats van de oude Griekse stad Byzantium. Het Byzantijnse rijk handhaafde ruim 1000 jaar, met wisselend succes, zijn wereldmacht.

NB. Byzantium wordt ook wel het Oost-Romeinse rijk genoemd. **Dus drie namen: Byzantium, het Byzantijnse Rijk en het Oost-Romeinse Rijk!**

De Byzantijnse maatschappij was gebaseerd op de Griekse cultuur en vanaf de 4e eeuw vooral op het christendom. Het christelijk geloof was staatsgodsdienst en de keizer had hierin een belangrijke rol.

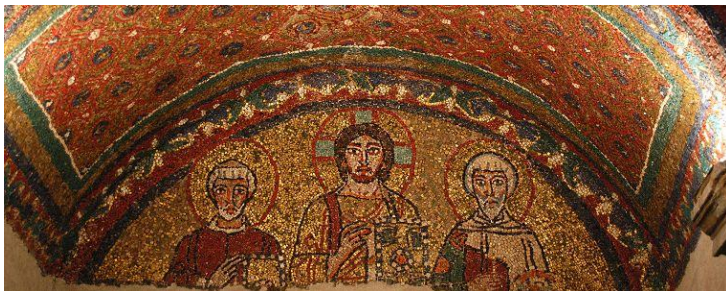
Het Oost-Romeinse Rijk, in het midden van de 6e eeuw. In oranje de heroveringen (delen van het oude West-Romeinse Rijk).

Architectuur / Kerken

De Grieken en Romeinen waren trots op hun tempelbouw: stoere, maar tegelijkertijd ranke, zuilenconstructies met decoraties op de friezen (daklijsten). Vooral de buitenkant was belangrijk.

De Byzantijnse architectuur had een ander doel: daar lag de nadruk niet op de constructie maar op de sfeer die in het gebouw werd gecreëerd. Dat moest een gewijde, mystieke sfeer zijn. Vloeren, zuilen, muren en plafonds werden bekleed met gekleurde geaderde marmersoorten, albasten vensters en mozaïeken met christelijke beeltenissen. Het interieur werd daarmee zeer belangrijk!

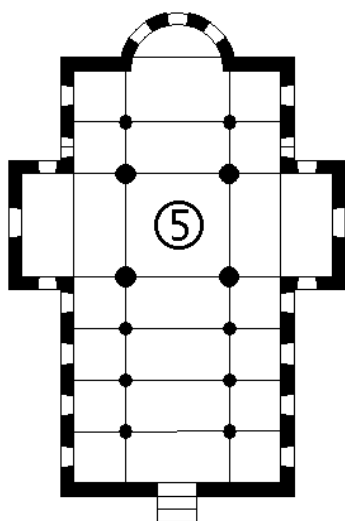
mozaïek

Typen kerken in de Byzantijnse architectuur

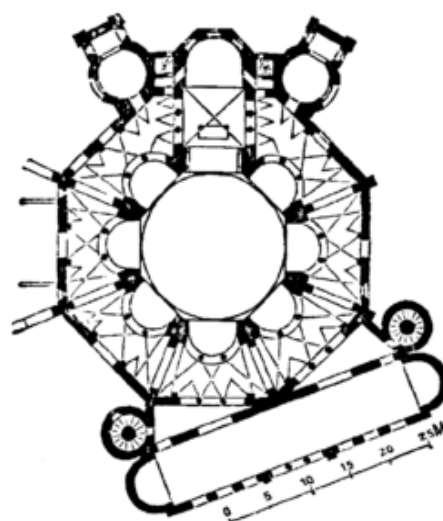
Er werd gezocht naar nieuwe ontwerpen voor kerken. Uiteindelijk komt er een combinatie van twee reeds bestaande bouwontwerpen: de Centraalbouw en de Koepelbouw.

Hieruit ontstaat de **koepelbasiliek**.

Twee beroemde voorbeelden zijn: de Aya Sofia in Constantinopel en de San Marco in Venetië.

Centraalbouw

Koepelbouw

Aya Sofia, Istanbul

Koepel basiliek Aya Sofia

De Aya Sofia (Heilige Wijsheid) is ca. 530 gebouwd in Constantinopel. De opdrachtgever was keizer Justinianus I. Door de innovatieve Byzantijnse technologie konden architecten een kerk bouwen met een immense koepel boven een open vierkante ruimte. De oorspronkelijke koepel stortte in na een aardbeving maar werd al snel vervangen.

De kerk werd na de Turkse verovering in 1453 verbouwd tot moskee.

De moskee is van 1934-2020 een museum geweest en is sinds kort weer een Moskee.

San Marco, Venetië

Koepel basiliek San Marco, ca. 1000 na Chr.

Venetië was oorspronkelijk onderdeel van het Byzantijnse Rijk maar werd in later eeuwen een zelfstandige republiek met een enorme machtspositie in het hele Middellandse Zee gebied.

In macht en rijkdom nam Venetië de plaats over van Constantinopel. De verfijnde kunstschaten werden uit Constantinopel weggehaald en naar Venetië, o.a. naar de San Marco, gebracht.

Beeldende kunst

De Byzantijnse kunst ontstond tussen de 4e en de 6e eeuw door vermenging van de klassieke Grieks/Hellenistische cultuur met de Oosterse culturen.

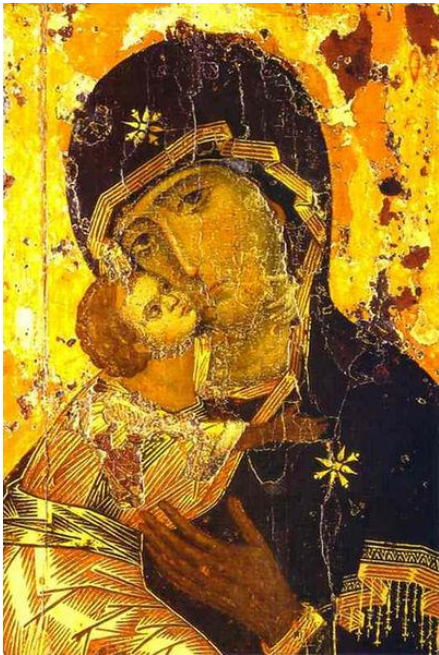
Architectuur en beeldende kunst waren sterk verweven met het geloof. In kerken en aan het hof bloeiden de kunstambachten. De bewerking van kostbare materialen zoals goud en zilver, ivoor en edelstenen, kwam op een enorm hoog niveau.

De Byzantijnse kunst heeft prachtige voorbeelden van edelsmeedkunst opgeleverd. Veel daarvan is in Venetië te vinden. Zoals de bronzen paarden die ooit in Constantinopel stonden en in latere jaren naar de basiliek van San Marco in Venetië verhuisden (nu staan er kopieën, om de originelen te behoeden voor de luchtvervuiling).

Bronzen paarden San Marco, Venetië

Iconen/portretkunst

Byzantijnse icoon (12e eeuw).

Het schilderen van iconen is terug te voeren op de Romeinse portretkunst. De bekendheid van de keizers was belangrijk en daarom werden er veel borstbeelden en portretschilderingen van keizers op houten panelen gemaakt.

In de Byzantijnse cultuur werd die portretkunst voortgezet maar nu met afbeeldingen van heiligen met als doel om deze persoonlijk te kunnen vereren, ook buiten het kerkgebouw. De icoonkunst nam een grote vlucht en verbreidde zich tot ver in Rusland.

De keizer was 'Christus' onderkoning op aarde, 'de dertiende apostel'. Hij wilde zijn macht op elke mogelijke wijze verhogen en haalde de beste kunstenaars naar zijn hof. Profane- en religieuze kunst waren eensgezind in het uitbeelden van die ene gedachte: de glans van de hemelse hiërarchie die zich weerspiegelde in het Byzantijnse keizerschap.

Mozaïek kunst

Mozaïek is een kunstvorm waarbij een grote afbeelding wordt vervaardigd uit een groot aantal kleine gekleurde steentjes (tesserae) die in een vloer of wand worden gemetseld. Met glas is het mogelijk een glas in lood mozaïek te maken.

In de Griekse en Romeinse tijd werden in luxe villa's mozaïeken gemaakt waarop afbeeldingen van keizers, goden of taferelen van alledag te zien waren. Op diverse plaatsen in Europa zijn mozaïeken teruggevonden die tot op de dag van vandaag goed bewaard zijn gebleven.

In het Byzantijnse rijk werden de basilieken met mozaïekkunstwerken versierd.

Mozaïek, Basiliek van San Vitale, Ravenna

Beeldhouwkunst en Boekverluchting

Byzantijnse beeldhouwkunst, 6e eeuw, ivoor

De beeldhouwkunst was tweedimensionaal, d.w.z. alleen van voren te bekijken. De grootste bloei bereikte de Byzantijnse beeldhouwkunst in de ivoorbewerking (bruidskistjes, kammen en drieluiken met religieuze voorstellingen).

Byzantijnse boekverluchting, 1300

In de boekverluchting werden de beginletters/initialen groter geschreven en versierd. Soms met alleen wat lijntjes als decoratie, soms met geometrische figuren, ranken, bloemen of fantasiedieren. Er werd goudverf of bladgoud gebruikt. Daarom heet het versieren van handschriften ook wel illumineren (licht aanbrengen) of verluchten. Stond een initiaal aan het begin van een belangrijke tekst, dan werd er een voorstelling omheen geschilderd als illustratie bij die tekst.

Ook op regels die niet volgeschreven waren bracht men decoraties aan. Randen met bloemen en planten, vogels, insecten of fantasiedieren.

De Byzantijnse boekverluchtingen (of Illuminaties) werden door het hof bevorderd.